

Національні неурядові організації як інструмент глобальної політики

Наталія Конон,
здобувач
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара,
nataly8-88@mail.ru

Рецензент:
д. політ. н. М. А. Шепелев

В статті досліджується значення національних неурядових організацій як інструменту глобальної політики. Розглядається роль національних НУО як один із базових елементів сценарію „кольорової революції”. Окреслюється особлива роль опозиційних рухів та організацій, що найчастіше фінансуються зарубіжними неурядовими організаціями. Моделюється схема роботи і технологія підготовчих дій до діяльності НУО. Досліджується сутність „мережевого принципу” як основи роботи НУО.

Ключові слова: національні неурядові організації, глобальна політика, глобальне громадянське суспільство, „кольорова революція”, мережевий принцип, політична система світу.

Konon Nataly. National nongovernmental organizations as an instrument of global politics. The importance of national nongovernmental organizations as an instrument of global politics is researched in the article. The role of national NGOs as one of the basic elements of the scenario of „the color revolution” is considered. The special role of opposition movements and organizations are often funded by foreign NGOs is defined in the article. The scheme of work and technology preparatory actions to NGOs is modeled. The essence of „the network principle” as the basis for the work of NGOs is researched.

Keywords: the national nongovernmental organizations, the global politics, the global civil society, „the Color revolution”, „the Network principle”, political system of the world.

Конон Наталья. Национальные неправительственные организации как инструмент глобальной политики. В статье исследуется значение национальных неправительственных

организаций как инструмента глобальной политики. Рассматривается роль национальных НПО как один из базовых элементов сценария „цветной революции“. Очерчивается особая роль оппозиционных движений и организаций, чаще всего финансируемые зарубежными неправительственными организациями. Моделируется схема работы и технология подготовительных действий деятельности НПО. Исследуется суть „сетевого принципа“ как основы работы НПО.

Ключевые слова: национальные неправительственные организации, глобальная политика, глобальное гражданское общество, „цветная революция“, сетевой принцип, политическая система мира.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. структура глобальної політики стрімко ускладнюється. Все більшу роль відіграють недержавні актори. Особливе місце займають міжнародні та національні неурядові організації. Національні НУО відіграють ключову роль у формуванні та впровадженні демократичних засад в політичне та соціально-економічне життя своєї держави і світу в цілому. Наявність і повноцінне функціонування неурядових організацій є запорукою демократичного розвитку.

Передбачається, що в ході процесів глобалізації в умовах поступового розмивання державних суверенітетів і, відповідно, роздержавлення зовнішньої політики світовий політичний процес буде визначатися вже не „національними“ інтересами його колишніх акторів – суверенних держав, міждержавних блоків і союзів, – але інтересами транснаціональних груп, представлених відповідними організаціями. Втім, дана точка зору не знаходить однозначного підтвердження в реальній політиці. Держави не „здають“ своїх політичних позицій.

Дослідник Р. Дарендорф зазначає, що неспроможність сучасного суспільства забезпечити участь соціально уразливих груп населення в суспільно-політичному житті держави призводить до відторгнення ними пануючих систем цінностей і спроб знайти альтернативу їм у наркотиках, злочинності та інших сферах протесту [9, с. 84]. Водночас саме в неурядових організаціях мають виховуватися громадяни, активізуватися соціально розрізнені групи населення. Проте їх інтереси мають значною мірою враховуватися в діяльності неурядових організацій, у політичних структурах та державних органах соціального захисту. Участь в національних неурядових організаціях має забезпечувати можливості бути „почутими“ в державних інститутах, у засобах масової інформації, серед представників неурядового сектору на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе значення для дослідження місця та ролі неурядових організацій мають праці таких зарубіжних фахівців, як Є. Арато, Р. Арон, Г. Атаманчук, Р. Дальє, А. Зеленцов, Дж. Кін, Т. Клейтоп, Д. Коен, Р. Кохен, Г. Павловський,

Р. Патнем, М. Ріттер, О. Соловйов, О. Сунгуров, А. де Токвіль, В. Хорос, П. Циганков.

Зазначеній проблематиці присвячені праці таких сучасних вітчизняних науковців, як Е. Афонін, М. Білинська, А. Колодій, С. Конончук, О. Копиленко, Л. Пашко, В. Рижих, В. Цвих, Ю. Якименко.

Мета статті полягає в дослідженні та аналізі місця та ролі національних неурядових організацій як інструменту глобальної політики ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Національні та міжнародні неурядові організації стають сьогодні серйозними гравцями на світовій арені. Вони активно впливають на світову громадську думку і мають помітний вплив на вирішення проблем людства глобального характеру, насамперед, у гуманітарній, екологічній та соціальній сферах. Діяльність НУО служить індикатором розвитку демократії. Вона дозволяє задіяти в управлінні країною найбільш активних громадян, розробляти нові підходи до вирішення наявних проблем. Тим самим НУО сприяють більш ефективній роботі всієї державної системи.

В другій половині ХХ ст. розвиток нових акторів на міжнародному рівні, як транснаціональних корпорацій (ТНК), так і міждержавних та неурядових організацій, привело, за визначенням дослідника Дж. Грума, до „зростаючого різноманіття” учасників на світовій арені [3, с. 225]. Головними є не кількісні параметри, а саме якісні зміни в політичній структурі – згодом цей феномен був названий глобалізацією.

Однією з першочергових завдань кожної держави світу є ефективна реалізація соціальної політики, відповідної фактичному стану справ, а також її законодавче та інституційне забезпечення. Одним з таких інститутів могли б стати неурядові організації. Однак до теперішнього часу їх потенціал в повній мірі не затребуваний, головним чином, у зв'язку із невірешеністю проблем фінансування діяльності НУО державою і позабюджетними фондами, а також розпочатої ще від 1990-х рр., фінансової залежності багатьох національних неурядових організацій від закордонних фондів. Нерідко національні НУО є лише де-юре національними, а фактично – філіями міжнародних мереж.

Яскравою характеристикою даного явища виступають національні неурядові організації, що є одним із базових елементів сценарію „кольорової революції”. Спочатку здійснюється підготовка суспільства до прозахідного путчу, а після – прийняття суспільством його результатів. Реалізація подібного сценарію можлива завдяки розумінню „механізму” влади. Вперше „механізм” роботи влади розробив теоретик італійської компартії Антоніо Грамші, яку він виклав у своїй праці „Тюремні зошити” [2].

Відомо, що „здійснення державної влади ґрунтується на відносинах панування. Під ним розуміється такий стан суспільства, коли накази влади зустрічають покора громадян” [5]. Цей стан може бути забезпечено засобами примусу, при цьому необхідно, щоб суспільство було впевнене в

благих намірах влади (легітимність). Механізм влади – не лише примус, а й переконання. Якщо головна сила держави і основа влади – баланс між примусом і переконанням (в термінології, яку використовують А. Грамші, гегемонія), то питання стабільності політичного порядку зводиться до підриву або досягненню гегемонії.

А. Грамші стверджував, що установки суспільства можна змінити „молекулярними” впливами, коли щоденне повторення одних і тих самих ідей поступово призводить до зміни ціннісних орієнтацій громадян. Двигуном таких впливів, на думку А. Грамші, є інтелігенція як найбільш просвітлена і піддатлива впливу „прогресивних” ідей частина населення держав. В даний час членами неурядових організацій є найбільш політично активні та просвітлені громадяни. Саме вони, сприймаючи ідеї „помаранчевих” революцій, передають і розповсюджують їх серед інших громадян.

Вчення А. Грамші про гегемонію стало важливою частиною сучасної політології. Наприклад, книга Дж. Шарпа „Від диктатури до демократії. Концептуальні основи звільнення” від 1993 р. базується саме на вченнях відомого дослідника А. Грамші [8]. Ця книга є навчальним посібником для активістів „оксамитових” революцій. В книзі розповідається, яким чином НУО можуть мобілізувати громадськість, щоб за допомогою ненасильницьких методів повалити неугодного фінансистам цих організацій „диктатора”. Як точно висловив свої думки з цього питання автор багатьох політичних робіт С. Кара-Мурза: „Зміна влади і в Грузії, і на Україні супроводжувалася структурними змінами не тільки в державі та суспільстві цих країн, а й в структурі світоустрою. Дві пострадянські території різко змінили свій цивілізаційний тип і траєкторію розвитку”[4, с. 78].

Особливу роль у проведенні кольорових революцій відіграють опозиційні рухи та організації, найчастіше фінансовані зарубіжними неурядовими організаціями, головною метою яких в даному випадку є зміна неугодного правлячого режиму ненасильницькими методами. Наприклад, „Відсіч” в Югославії, „Пора” на Україні, які фінансуються неурядовими організаціями.

За відомостями журналу „Шпігель”, в 1999 р. Національний фонд демократії виділив 3 млн. дол. на створення в Югославії молодіжного руху „Відсіч”. Надалі ця організація отримала близько 40 млн. дол. За рахунок цих коштів на початку 2000 р. в Будапешті під керівництвом колишнього полковника військової розвідки США Роберта Хелві було проведено семінар для активістів „Відсічі” [6]. Інша організація – „Фрідом Хаус” – придбала для „югославських революціонерів” п’ять тисяч примірників книги професора бостонського інституту Шарпа, яка стала „кишеньковим довідником” руху „Відсіч” [1]. І, в решті решт, держава розпалася.

Про те, що за спиною американських НУО стоїть держава, достатньо відверто сказав у 2003 р. Е. Натсіос – голова американського Агентства

з міжнародного розвитку (USIAD), що колись було підрозділом розвідки США: „Люди, які отримують допомогу по каналах НУО, не знають, що за більшістю гуманітарних проектів стоїть американський уряд” [7].

За підсумками кольорових революцій на Україні, в Грузії, Югославії та Киргизстані журнал „Шпігель” опублікував серію аналітичних статей під спільним заголовком „ТОВ Революція”. Видання звернуло увагу на „дивовижні паралелі між революціями в Югославії, Грузії, на Україні та в Киргизії, які лише ззовні були схожі на спонтанні повстання з мітингами, полум’яними гаслами та насмішкуватими плакатами, а на ділі були щільно сплановані та організовані” [6]. З цифрами і фактами німецькі журналісти аргументовано довели, як західні спецслужби, перш за все, американські, починаючи з югославського досвіду, випрацювали, а потім довели до досконалості нову технологію ненасильницької зміни правлячих режимів в неугодних їм країнах.

У числі основних спонсорів, які фінансують вдалі, невдалі та підготовлювані „кольорові” революції, німецький журнал називає організації „Фрідом Хаус”, „Національний демократичний інститут”, „Національний фонд на підтримку демократії”, „Міжнародний республіканський інститут”, „Фонд Сороса” та Інститут „Відкрите суспільство”. На думку авторів статей, одні з них мають прямі зв’язки з ЦРУ США, інші ретельно приховують, хто їх фінансує.

Як приклад, „Національний фонд на підтримку демократії” (National Endowment for Democracy) – це „приватна, некомерційна організація, створена ... для укріплення демократичних інститутів у всьому світі через вплив на неурядові інститути” [10]. Формально фонд не входить в американські державні структури, але був організований державним інститутом – конгресом США – і затверджений президентом США.

„Національний фонд на підтримку демократії” – це політична організація, що фінансує в інтересах американських правлячих еліт „демократичні” групи, чії потреби не суперечать інтересам еліт. Фонд існує для надання політичної підтримки „демократичним силам” в ситуаціях, коли фінансова підтримка національних НУО американським урядом розцінювалося б як відкрите втручання у внутрішні справи країни.

Американські вчені, політологи, політтехнологи винайшли нову стратегію зміни політичних режимів у країнах світу. Ключову роль в цій стратегії покликано відігравати неурядові організації, що працюють за мережевим принципом. Неурядові організації, виступаючи в якості елемента системи глобальної перебудови світу, є як самостійним суб’єктом, так і інструментом в руках глобалістів.

Орієнтовна схема роботи неурядових організацій полягає в наступному: на першому етапі в державі, де передбачається зміна влади, під слушним приводом (наприклад „демократизація” суспільства) розгортається діяльність ряду координуючих неурядових структур, кожна з яких діє

суворо в своєму секторі. Тут можна виділити декілька напрямків роботи НУО:

1. Робота з опозиційними партіями і блоками та їх молодіжними структурами.

2. Робота з представниками органів місцевого самоврядування, спрямована нібито на розвиток самостійності областей, а на практиці – на ослаблення їх керованості з центру.

3. Створення і розвиток підконтрольних, „альтернативних” ЗМІ.

4. Створення нових і зміцнення вже існуючих громадських організацій. Реалізація через ці організації тактики ненасильницької боротьби.

5. Технологія підготовчих дій полягає в тому, що в результаті діяльності міжнародних організацій створюється ціла система прийомів і методів, спрямованих на надання вигідного впливу на внутрішньополітичну ситуацію в країні та забезпечення зміни режиму, а саме:

1) інформаційна обробка громадської думки, створення негативного образу вищого керівництва країни і позитивного образу правої опозиції;

2) посилення правозахисної риторики з боку місцевих і західних правозахисників, створення умов пресингу влади, коли на рівні суспільної свідомості важко вловити грань між правозахисною та провокаторською діяльністю;

3) налагодження механізму тиску „міжнародної громадськості” за допомогою демократичної фразеології з метою забезпечення „чесних виборів” і „розвитку демократії”;

4) нав’язування інституту міжнародних спостерігачів для контролю фактично за будь-якою проблемою. Створення таких умов, за яких міжнародні спостерігачі стають дієвим інструментом підтримки опозиції.

Безпосередньо в ході виборів схема, що застосовується неурядовими організаціями, проста, одноманітна, але ефективна – „екзит-пули” і міжнародні рейтингові агентства, що заздалегідь повідомляють про перемогу прозахідного кандидата, результати виборів опротестовуються західними „незалежними” спостерігачами, піднімається суєта в місцевій пресі з широким висвітленням на Заході, виходження людей на вулиці та організація громадянської непокори.

Роботу з молоддю (студентами) можна виділити в окремий напрямок. Використовується відкритий механізм проведення семінарів, тренінгів, лекцій, занять, програми обміну студентами. Лекторами та викладачами можуть виступати як представники НУО, так і штатні викладачі місцевих вузів. Разова оплата через неурядові фонди значно перевищує місячний зарібок. Викладач має можливість отримати грант в тому випадку, якщо йому вдається забезпечити тривалу програму. Якщо викладачеві вдалося розширити свою цільову аудиторію, залучаючи нових слухачів і учасників, програма отримує нове фінансування, пролонгується і розбивається на декілька етапів. Одна з прихованих завдань таких занять полягає у

Наталія Конон

виявленні неформальних лідерів, яких можна використовувати у масових акціях у разі потреби.

З неформальних лідерів формуються піраміди мережевого маркетингу. Студент-лідер, який створив свою групу в кількості 10-ти осіб і очолив її, отримує винагороду. Вищий дохід отримував той, хто ставав на чолі тисячі.

Мережеві війни, мережеві спільноти – терміни, що стали популярними завдяки працям інтелектуалів з корпорації „RAND” („Ренд”) Девіда Ронфельдта (David Ronfeldt) і Джона Аркілли (John Arquilla). Їх доповідь „Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy” („Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та войовничості”) справила значне враження на військових експертів, публіцистів і просто мислителів усього світу [11]. Робота американських аналітиків є узагальненням людського досвіду. Тим не менш, цінність їх праці беззаперечна. Їм першим вдалося сформулювати і описати одну з природних форм організації будь-чого і один із найдавніших методів експансії.

Американські вчені, які розробляють стратегію ведення мережевих війн, вважають, що значна роль у них належить правильному проектуванню і використанню форм комунікацій та інформаційних технологій. Зокрема, мережа створених у багатьох державах неурядових організацій є основою інфраструктури, що забезпечує вирішення наступних завдань:

- розподіл американських грантів серед НУО у всіх державах світу та формування фондів для забезпечення кількісного і якісного росту фінансованих США мережевих структур;
- створення багатофункціональних центрів підтримки „цивільних ініціатив”;
- правове утворення НУО з метою підвищення ефективності їх впливу на органи влади. Самі ж держави стикаються з тим, що їхній супротивник – це сукупність начебто не пов’язаних один з одним фондів, суспільних об’єднань, комітетів на захист різних верств населення, політичних рухів, „незалежних” засобів масової інформації, Інтернет-сайтів. Тільки діють вони неймовірно злагоджено. Одні частини цієї мережі зайняті фінансами, інші – інформаційними операціями, треті – безпекою, четверті – правозахисною діяльністю.

В результаті, противник виявляється неясним і розосередженим, і протистояти йому важко. Сама війна, яку він веде, перетворюється в суцільну. Немає вже фронтів, є багатомірний простір війни, яка йде скрізь – в політиці, культурі, економіці, в технологіях, в ідеології.

Висновки. Очевидно, що багато національних неурядових організацій виступають в ролі політичного інструменту, діючи в розріз зі своїми статутними цілями. НУО, виступаючи в якості елемента системи глобальної перебудови світу, є як самостійним суб’єктом, так й інструментом в руках глобалістів.

Набуваючи все більшу політичну вагу і значимість в національних і міжнародних справах, НУО формують нові політичні і культурні принципи взаємин – мережевий принцип. Очевидно, що з розвитком, розширенням повноважень, зростанням впливу й активності неурядові організації сприятимуть кардинальній зміні всієї системи міжнародних відносин сучасності.

Неурядові організації об'єднують громадян з метою співпраці з інститутами влади у вирішенні соціальних конфліктів і протиріч. НУО не тільки реалізують громадянські ініціативи, але і заміщають за деякими функціями (особливо, соціальною функцією) державні управлінські та політичні партії, змінюючи політичну систему в цілому.

Діяльності національних неурядових організацій призводить до непростих змін в політичній системі світу, світ переходить до принципово нових політичних відносин. Зростання авторитету і значущості ряду неурядових організацій сьогодні змушує деяких фахівців говорити про необхідність модернізації системи управління на макрорівні. Так чи інакше, поява і зростання недержавних суб'єктів світової політики перетворилися в ХХ ст. на потужний фактор зміни існуючого раніше світоустрою.

Список використаної літератури

1. **Борисов Т.** Платежки и долги [Электронный ресурс] / Т. Борисов. – Режим доступа : <http://www.rg.ru/2007/08/09/shpionu.html>.
2. **Грамши А.** Тюремные тетради [Электронный ресурс] / А. Грамши. – Режим доступа : <http://ksrevolution.at.ua/load/2-1-0-9>.
3. **Грум Дж.** Растущее многообразие международных акторов / Дж. Грум // Международные отношения: социологические подходы / под ред. П. А. Цыганкова. – М., 1998. – С. 222–239.
4. **Кара-Мурза С. Г.** Маркс против русской революции / С. Г. Кара-Мурза. – М., 2008.
5. **Кара-Мурза С.** На пороге „оранжевой революции” [Электронный ресурс] / С. Кара-Мурза, А. Александров, М. Мурашкин, С. Телегин. – Режим доступа : http://www.koob.ru/karamurza/orange_revolution.
6. ООО „Революция” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.inosmi.ru/translation/224154.html>.
7. **Спиридонов С.** На Землю примерили ослепляющую сеть [Электронный ресурс] / С. Спиридонов // Сетевое издание „Сегодня.ру”. – Режим доступа : <http://ria-arbitr.ru/themes.htm?id=17042>.
8. **Шарп Д.** От диктатуры к демократии. Концептуальные основы освобождения [Электронный ресурс] / Д. Шарп. – Режим доступа : <http://psyfactor.org/lib/sharp.htm>.
9. **Dahrendorf R.** Die Gefaerdete Civil Society // Europa und Civil Society / Michalski K. (Hrsg.). – Stuttgart, 1991.

Наталія Конон

10. **Lowe D.** Idea to Reality: A Brief History of the National Endowment for Democracy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ned.org/about/nedhistory.html>.

11. **Ronfeldt D., Arquilla J.** Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://faculty.cbpp.uaa.alaska.edu/afgjp/padm610/networks%20and%20netwar.pdf>.